

Шабалина В. Д. Подготовка будущих учителей начальных классов к учебной коммуникации как актуальная проблема педагогики

В статье рассматривается значение специально организованной учебной коммуникации, определены приоритетные моменты в учебном взаимодействии, рассмотрены подходы к соотношению понятий „общение” и „коммуникация”, а также на основе анализа данных понятий и понятия „педагогическая коммуникация” уточняется понятие „учебная коммуникация”.

Ключевые слова: общение, коммуникация, педагогическая коммуникация, учебная коммуникация, субъект-субъектные отношения, сотрудничество, взаимодействие.

Shabalina V. D. The Preparation of Future Elementary School Teachers for Educational Communication as the Actual Problem of Pedagogy

The article discusses the importance of special organization of educational communication, priority points in the learning interaction are determined, discusses different approaches to the relationship of terms „conversation” and „communication”, as well as through the analysis of these concepts and the concept of „teaching communication” the concept of „learning communication” is clarified.

Key words: conversation, communication, teaching communication, educational communication, cooperation and collaboration.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

УДК 374.7

О. І. Шапран

**ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У РЕГІОНАЛЬНИХ
УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ КОМПЛЕКСАХ**

Освітньо-модернізаційні процеси в Україні, пов’язані з євроінтеграцією, вимагають підготовки компетентного фахівця у відповідності до вимог професійної діяльності, здатного на високому професійному рівні вирішувати різні завдання протягом всього життя. В. Сидоренко відмічає, що термін „професійна компетентність” є сьогодні найуживанішим поняттям, що було сформоване в педагогічній науці та освітній практиці нашої країни в останнє десятиріччя [6, с. 3].

Це поняття не тільки поширене, але й багатоаспектне. До його складу входять різні види компетентностей, одним із яких є управлінська компетентність.

При визначенні сутності зазначеного феномену вчені орієнтуються на визначення „професійної компетентності” та враховують особливості управлінської діяльності. Так, А. Грушева розглядає управлінську компетентність як соціально-детерміноване системне динамічне утворення в складі професійної компетентності, яке проявляється у процесі управлінської діяльності, зорієнтованої на досягнення цілей завдяки реалізації знань, умінь, навичок і професійно важливих якостей, що зумовлюють здатність особистості займатись продуктивною професійною діяльністю [2, с. 6]. Л. Макодзей зазначену дефініцію характеризує як інтегральне професійне утворення, яке проявляється в процесі управлінської діяльності, в межах якої актуалізується система його управлінських знань, навичок, вмінь, здатностей і професійно важливих якостей [4, с. 6]. Отже, науковці єдині у поглядах на управлінську компетентність як систему знань, вмінь і навичок, що відображають їх професійні якості й особистісні задатки, спрямованість на об’єкт управління з урахуванням специфіки і характеру його розвитку в сучасному освітньому середовищі; у готовності ефективно проектувати і здійснювати управлінську діяльність. Управлінська компетентність є складовою професійної компетентності не тільки керівника, але й майбутнього вчителя, який повинен управляти навчальним процесом в класі та спрямовувати діяльність учнів на оволодіння знаннями, уміннями та навичками.

Підтримуємо думку Н. Дем’яненко, що досягнення нової якості педагогічної освіти можливе лише за зміни структури освітніх установ, інтеграції вищих навчальних закладів у регіональні університетські комплекси. У рамках цих освітніх установ, як зазначає автор, розширюються функції педагогічних університетів і окреслюються нетрадиційні підходи до розв’язання основних освітніх проблем, а саме: розроблення теоретичних основ якісної освіти на основі фундаментальних наукових досліджень в галузі наук про освіту; забезпечення єдності загальнонаціонального і регіонального аспектів змісту освіти, універсальних і регіональних компонентів освітніх технологій; підготовку педагогічних кадрів на основі взаємодії із замовниками і орієнтації на затребувані регіоном професійні компетенції педагогів для різних профілів і рівнів педагогічної діяльності; створення і неперервне вдосконалення регіональної моделі управління якістю освіти з системо утворювальною функцією педагогічного університету; розроблення і трансляцію через ресурсні центри зразків і технологій ефективної педагогічної діяльності з орієнтацією на багаторівневу освіту; забезпечення неперервності процесу професійної соціалізації і вдосконалення педагогічних управлінських, науково-методичних і науково-дослідницьких кадрів освіти [3, с. 37 – 38]. У зв’язку з

актуальністю даної проблеми, розглянемо формування управлінської компетентності та надання їй пріоритетного статусу в професійній підготовці майбутніх фахівців у регіональних університетських комплексах.

Розвитку професійної компетентності вчителя присвячені роботи В.Байденко, Н. Бібік, І. Зимньої, В. Краєвського, А. Маркової, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачевої, А. Хуторського та ін. Управлінська компетентність розглядається в працях А. Грушевої, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, Л. Макодзей, В. Пікельної, Т. Чернової, Р. Шаповал та ін. Проблемою управління педагогічними комплексами займаються такі науковці як І. Айтуганов, Д. Ахметова, Ф. Дударова, М. Наянова, М. Сергеев, О. Уваровська та ін.

Робота в умовах функціонування нових навчальних закладів - регіональних університетських комплексів вимагає постійного прояву майстерності та творчості від педагогів, викладачів та їх керівництва. Прописною істиною є твердження, що діяльність закладу освіти та освоєння ним нововведень залежить від інноваційної диспозиції його керівництва та вміння управлінського персоналу чітко організувати інноваційний навчально-виховний процес. Л. Ващенко робить висновок, що управління інноваційними процесами доцільно розглядати як складну організаційну структуру (визначає елементи державного, регіонального, інституційного управління) та процесуальну систему (як комплекс взаємозалежних циклічно повторюваних етапів з розробки та реалізації рішень, спрямованих на забезпечення функціонування та розвитку всіх складових системи освіти) [1, с. 15]. Отже, генератором інноваційних ідей у сучасних закладах освіти є, у першу чергу, управлінський персонал, від складної організаційної роботи якого залежить цілісність та координованість зусиль усього педагогічного колективу по впровадженню інновацій в практичну діяльність.

Компетентісно-професійний підхід до особливої організації педагогічного процесу в регіональних університетських комплексах, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів, передбачає врахування специфіки їх управління. Налагоджена система управління комплексом сприяє чіткій організації навчально-виховної роботи в системі неперервної освіти, посиленню практичного, міжпредметного та прикладних аспектів освіти. Системний аналіз педагогічної літератури дає можливість зробити висновок, що однією з основних проблем управління такою складною системою як регіональний університетський комплекс є узгодженість дій та налагодження системи відношень між його складовими. М. Сергеев за характером відношень між ланками педагогічного комплексу визначає такі їх типи: кооперативний, інтегрований, інтеграційно-кооперативний [5, с. 54 – 55].

Кооперативний тип відношень між навчальними закладами передбачає їх взаємодію, співтовариство із збереженням юридичної, фінансової самостійності. Керівництво навчальними закладами-

комплексами на умовах кооперації здійснюється на основі поєднання централізованого керівництва і самостійності навчальних закладів. Вищим органом управління такого комплексу є Рада, до якої входять представники всіх навчальних закладів комплексу.

Інтегрований тип відношень між навчальними закладами, які входять у комплекс, передбачає їх злиття у визначену цілісність. Характер відношень у комплексі інтегрованого типу дозволяє взаємно координувати зміст, методи, технології навчання, удосконалювати практичну підготовку та ефективно використовувати об'єднану навчально-лабораторну базу комплексу.

Інтеграційно-кооперативний тип відношень характеризується поєднанням різних типів відношень між навчальними закладами, що входять у педагогічний комплекс: з одними – за типом інтегрування, з іншими – кооперативно. Інтеграційно-кооперативний тип відношень передбачає, з одного боку, рівноправне співробітництво із збереженням юридичного статусу навчальних закладів, які входять до комплексу; з іншого – інтеграцію, що дозволяє взаємно координувати зміст, форми, методи, технології навчання, удосконалювати практичну підготовку майбутніх педагогів, ефективно використовувати базові заклади комплексу.

Вивчення та узагальнення досвіду функціонування університетських регіональних комплексів педагогічного профілю доводить, що найбільшого поширення в практиці роботи набули комплекси з кооперативним типом відношень, яким притаманна багаторівневність системи управління, зокрема:

- перший рівень – це вище керівництво: Рада комплексу, ректор базового університету, на основі якого створений комплекс;
- другий – це проректори, директори вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, директори загальноосвітніх навчальних закладів, декани факультетів;
- третій – завідувачі відділами, кафедрами, лабораторіями, професорсько-викладацький склад;
- четвертий – учні, студенти, робітники всіх підрозділів та ін.

Отже, в управлінні інноваційною діяльністю регіонального університетського комплексу, який сформований за кооперативним типом відношень між його складовими, важливо оперативно та компетентно приймати рішення, узгоджувати дії всієї адміністрації комплексу, здійснювати постійний моніторинг результатів впровадження нововведень у навчально-виховний процес, корегувати діяльність складових комплексу, враховувати наступність підготовки у комплексі тощо. Це означає, що планування, контроль, аналіз та оцінювання інновацій в умовах регіонального університетського комплексу повинні мати системний характер та відповідати етапам управлінської діяльності.

Основним завданням нашої експериментальної роботи на базі регіонального університетського комплексу при ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» було створення цілісної системи підготовки педагогічних кадрів та формування у майбутніх педагогів управлінської компетентності шляхом впровадження різних інноваційних технологій та можливістю їх поступового використання у складових комплексу. При застосуванні інновацій та управлінні розвитком регіонального університетського комплексу у процесі експериментальної роботи використовувалися такі підходи: за суб'єктами управління розвитком – партисипативний (*у виборі інновацій домінуюча роль належить педагогічному колективу*); за інтегрованістю управління – системний (*розробка цілісної програми розвитку освітньої установи*); за типом реагування на зміни - випереджаюче управління, що характеризувалося своєчасним передбаченням та комплексним плануванням навчально-виховного процесу в комплексі.

Інтеграційно-коперативні відношення між навчальними закладами, що входять до Переяслав-Хмельницького регіонального університетського комплексу, визначили їх взаємодію та співпрацю на паритетній основі. Управління навчальними закладами на умовах інтеграційно-кооперативних відношень в умовах Переяслав-Хмельницького комплексу здійснювалося шляхом поєднання централізованого керівництва та самостійності навчальних закладів, які входять до складу комплексу, де утвердилися принципи командного менеджменту та враховувалися наступні підходи до впровадження нових технологій:

1. Цілеспрямованість управління процесом впровадження новітніх технологій.
2. Єдність підходів до управління інноваційним процесом в усіх складових комплексу.
3. Технологічний моніторинг інновацій, зокрема:
 - узагальнення та розповсюдження інформації про нову технологію в умовах комплексу;
 - оцінки наявної технології, прогнозування подальших реальних можливостей її використання;
 - розробки програм упровадження нової технології;
 - створення умов щодо впровадження нової технології в педагогічному комплексі;
 - визначення місця та ролі кожної структурної ланки комплексу під час реалізації нової технології, уточнення та внесення необхідних змін у засоби роботи, режим, стосунки тощо.
 - Інноваційні педагогічні технології обиралися з урахуванням необхідності трансформації та оновлення традиційного педагогічного процесу, наступності використання технологій в умовах таких різновидів комплексів: „школа – університет”; „училище – університет”, „коледж –

університет”. Особлива увага приділялася впровадженню інформаційно-комунікативних технологій навчання. У складових комплексу здійснювалася не тільки ґрунтовна підготовка студентів до роботи з комп’ютером, але й перехід від усного складання іспитів у школі та педагогічних училищах до тестового комп’ютерного контролю в університеті та дистанційного складання сесії (на заочній формі навчання). Формування управлінської компетентності майбутніх учителів здійснювалася за допомогою інтерактивних технологій („Прийняття правил”, „Таємні таланти”, „Мозковий штурм”, „Дерево рішень”, „Лабіринт”, „Естафета”, „Ажурна пилка”, „Броунівський рух”, „Сходінка до мрії”, „Реальне – ідеальне”; „Незакінчені речення”, „Мікрофон”, „Комплімент”, „Обмін проблемами”, „Життєві ситуації із майбутньої професійної діяльності” та ін.), які використовувалися в різних типах вищих навчальних закладах, які входили до регіонального університетського комплексу. Опорою при проведенні та підготовці до педагогічної практики студентів у складових комплексу було контекстне навчання. Особистісно орієнтовані технології використовувалися з метою проведення профорієнтаційної роботи в школах та залученні студентів до навчання в університеті. Модульно-рейтингові технології та кредитно-трансферна система навчання використовувалися при організації навчального процесу в школах, училищах, коледжах та університеті. Враховувалося, що в процесі професійної підготовки в умовах регіонального університетського комплексу майбутній учитель формує свої знання, уміння та навички в декілька етапів: загальна підготовка – педагогічна інноваційна грамотність – готовність до інноваційної діяльності та компетентність – професіоналізм. При цьому керівництво комплексом повинно було постійно підтримувати інтерес педагогічного колективу до впровадження новацій, зацікавлювати педагогів у використанні нового, корегувати інноваційну діяльність у складових ланках комплексу.

– Отже, систематична експериментальна робота дозволила сформулювати основні концептуальні підходи до інноваційної підготовки в системі управління регіональним університетським комплексом:

– програмно-цільовий (*досягнення генеральної мети та вирішення стратегічних завдань через відповідні цільові програми розвитку*);

– партисипативний (колегіальний) характер управління комплексом;

– випереджаючий (*визначення перспектив та прогнозів розвитку педагогічного комплексу*);

– консолідуючий (об’єднуючий) характер і самостійність (*надання автономії різним рівням управлінського персоналу для прийняття конкретних рішень*);

- адаптивний (приспосовування до ситуацій та умов педагогічного комплексу);
- системний (створення цілісної системи підготовки педагогічних кадрів).

Дані підходи обумовили послідовну та систематичну роботу з упровадження новітніх педагогічних технологій в практику роботи регіонального університетського комплексу та послідовність їх використання, що позитивно вплинуло на формування управлінської компетентності майбутніх учителів.

Список використаної літератури

1. Ващенко Л. М. Система управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л. М. Ващенко. – К., 2006. – 40 с. **2. Грушева А. А.** Формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. А. Грушева. – К., 2012. – 20 с. **3. Дем'яненко Н. М.** Контексність підготовки майбутнього педагога: теоретичні підходи, напрями реалізації / Н. М. Демяненко // Проблеми освіти. – 2012. – № 70. – С. 36 – 42. **4. Макодзей Л. І.** Формування управлінської компетентності майбутніх магістрів лісного господарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.І.Макодзей. – К., 2011. – 20 с. **5. Сергеев Н. К.** Теория и практика становления педагогических комплексов в системе непрерывного образования учителя: дис. ...доктора пед. наук в форме научного доклада: 13.00.01 / Сергеев Николай Константинович. – Волгоград, 1998. – 83 с. **6. Сидоренко В.** Сутнісні характеристики професійної компетентності / В. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2010. – № 5. – С.3 – 7.

Шапран О. І. Формування управлінської компетентності майбутніх учителів у регіональних університетських комплексах

У статті визначаються наукові підходи до формування управлінської компетентності майбутніх учителів шляхом упровадження різних інноваційних технологій та можливістю їх поступового використання у складових комплексу з урахуванням відношень між ними.

Ключові слова: регіональний університетський комплекс, управлінська компетентність, інтерактивні технології, компетентнісно-професійний підхід, управління інноваційними процесами в освіті.

Шапран О. И. Формирование управленческой компетентности будущих учителей в региональных университетских комплексах

В статье определяются научные подходы к формированию управленческой компетентности будущих учителей путем использования различных инновационных технологий и возможностью их последовательного применения в составляющих комплекса с учетом отношений между ними.

Ключевые слова: региональный университетский комплекс, управленческая компетентность, интерактивные технологии, компетентностно-профессиональный подход, управление инновационными процессами в образовании.

Shapran O. I. Formation of Future Teachers' Managerial Competence in Regional University Complex

The article defines the scientific approaches to the formation of future teachers' managerial competence by using various innovative technologies and their consistent application in the components of the complex, taking into account the relationships between them.

Key words: regional university complex, managerial competence, interactive technologies, competence-professional approach, the management of innovation processes in education.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф., акад. МАНПО Чиж О. Н.

УДК 378.015.31

Ю. Ф. Шарун

**ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ (ЗА НАУКОВИМИ ПРАЦЯМИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ)**

В умовах інформаційного суспільства, коли інформація стає стратегічним ресурсом людства, значно зростає роль інтелектуальних умінь у професійній діяльності та в повсякденному житті кожної особистості. У світлі цього формування вказаних умінь у майбутніх фахівців під час здійснення їхньої професійної підготовки стає для вищої школи одним із першочергових завдань.

Як встановлено, в педагогічній теорії та практиці другої половини ХХ ст. цій проблемі приділялась значна увага з боку різних учених. Зокрема, в науковій літературі визначеного історичного періоду інтелектуальні вміння досліджувалися як: психологічний феномен (Ф. Гоноболін, А. Люблінська, С. Рубінштейн та інші); педагогічний